

Annotationes in Epistolas Pavli Ad Timotheum : [Bugenhagen, Johannes], [1524]

CONTENTS

<i>ARGVMENTVM.</i>	2
<i>LOCI INSIGNIORES SVNT.</i>	2
CAPVT I.	3
<i>Paulus apostolus Iesu Christi.</i>	3
<i>Ne diuersam, etc.</i>	3
<i>Ex corde puro.</i>	5
<i>Et gratiam habeo.</i>	5
<i>immortali regi.</i>	6
<i>Iuxta prophetias.</i>	6
<i>Hoc praeceptum</i>	6
<i>Hymenaeus et Alexander.</i>	6
<i>Tradidi satanae.</i>	7
CAPVT II.	7
<i>Deprecationes.</i>	7
<i>Omnes uult saluos fieri.</i>	8
<i>Vnus mediator.</i>	8
<i>Vt esset testimonium temporibus suis.</i>	8
<i>Volo uiros orare.</i>	9
<i>Sustollentes etc.</i>	9
<i>Mulier in silentio, etc.</i>	10
CAPVT III.	10
<i>DE EPISCOPIS ET DIACONIS.</i>	10

IN PRIOREM AD TIMOTHEVM EPIStolam Annotationes Ioannis Bugenhagii
Pomerani.

ARGVMENTVM.

TIMOTHEVM APOSTOLum, id est, episcopum siue praedicatorem, a se ad hoc ordi-
natum Paulus instruit quid doceat, nempe fidem tantum et charitatem, reiectis fabulis et
inutilibus quae stionibus, et pugnis uerborum, et diJputationibus inanibus pro ambitione
et auaricia ina stitutis, quae pestes sunt syncerae in Christum fidei, et in proximum
5 charitatis: neue admittat doctrinas dae moniorum in hypocrisi loquentium mendacium,
quas in nouissimis temporibus regnatos praedicat. Haec sparlim in epistola, cap.2. de
oratione communi instruit, et quid mulieres deceat erga uiros. In tertio, Episcopos, et
Diaconos Christianos depingit cum eorum uxoribus, familia et liberis. In quinto modum
monendismngulos praescribit, et uere uiduis prouideri uult ab ecclesia. Docet quoque
10 Episcopos, qui laborent in uerbo et doctrina, esse dignos, quibus uictu et amictu prouideatur,
et de iudicio episcopi in peccantes lubdit. In sexto docet, quod serui, quoddiuites
monendi sint?

ANNOT. IOANNIS POMERANI

praeterea, quae de doctrina Christiana interserit: ut supra dictum est.

LOCI INSIGNIORES SVNT.

Primus, quae sit doctrina Christiana, et quae prophana, locus maxime necessarius, ne
15 fiducia operum legis, iustificatorem deum negemus, aut inani disputatione et pugna
uerborum, et inutilibus quaestionibus. fidem simul laedamus et charitatem, cap.1.4. et
6. Secundus, quod lex iusto non est posita, sed iniustis, cap. 1. id quod ad Gal.5. sic
legis: Si spiritu ducimini, non estis sub lege: manifesta sunt autem opera, etc. Terti us,
quod blasphemia et contumelia et persecutio contra Euangelium Christi, non noceant
20 auctoribus suis, qui trantes per hoc putant se obsequium praestare deo modo postea
cognita ueritate resipiscant, ut Pau. Alii uero qui scientes contra ueritatem pugnant, et
blasphemant, peccant irremissibiliter in spiritum sanctum, ut est in euangelio. Verum
hic non est nobis praecipitanda sententia. Hic locus hodie scitu necessarius est. cap.
1. Quartus, quod pro omnibus est orandum. item pro regibus et praelatis, ut sub eis
25 nobis quiete uiuere liceat. Deus enim nullum statum reiicit: sed ut ex iufimis, ita et
ex sublimibus quosdam ad sui agnitionem perducit, cap.2. Quintus, habitus mulierum,
et ut sint in omnibus uiris subiectae, cap.2. Sextus, officium et shectata conuersatio
Episcoporum et Diaconorum,

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

et eorum uxoru, liberorum et familiae, cap.3. Septimus, doctrina daemoniorum. Satis
30 hodie notus locus, cap.4. Octauus, pietatem ad omnia ualere, parum uero torporis
exercitationem, locus magis necessarius, quam uideatur, cap, 4. Nonus, de uiduis,

[p.79]

cap, 5. Decimus, quod necessaria uitae debentur doctoribus ab ipsis auditoribus, cap. 6. Vndecimus, de accusatione et iudicio in peccantes, cap.5. Duodecimus, quod neque serui, neque diuites alieni sunt a regno coelorum, etiam in ipsa seruitute, et in ipsis diuitiis, modo sequantur quae Paulus monet, cap.6. Praeterea qua comitate agendum lit cum omnibus, principium cap. 5. ostendit.

CAPVT I.

Paulus apostolus Iesu Christi.

HAc inscriptione suum uerbum commendat Timotheo, et omnibus lectoris epistolam, ut certissimus hoc esse uerbum dei, non hominis: quandoquidem doctrinas et mandata hominum reiicit deus in Esaia, et Christus in euang. et lex non patitur aliquid addi uerbo dei. Dicit ergo se apostolum esse Christi, et sibi commissum esse apostolatum, id est officium euangelii praedicandi a deo. quasi diceret, non uenio mea referre, sed quae mihi commissa sunt a deo.

Deum saluatorem uocat, quia ipse per Christum seruat, siue saluat nos: et ficut dicitur de Ephe.1.fecit nos di

ANNOT. IOANNIS POMERANI

lectos in dilecto filiosuo. Et Christu uocat spem nostram, quia qui Christum non habent, in desperatione uiuunt, sicut ad Ephe.4. Qui desperant, semetipsos tra diderunt in impudicitiam etc. Hypocritae quoque fingunt se sperare, sed ueniente tentatione, spem non habent, quia Christum non habent. Germanum, id est uerumnam Christum recte didicerat ex doctrina Pauli, qui se ob id eius patrem scribit. Qui germani filii in fide sint, parabola de seminante, Lucae. 8. declarat.

Gratiam et misericordiam (quae est, quod gratis nobis donantur peccata, et haeredes simus regni absque omni merito) necessario sequitur pax mentis et consci entiarum, quae exuperat omnem mentem. Non enim oculus uidit, nec auris audiuit, etc. Nisi uero gratiam dei, et misericordiam te consecutum credideris, nunquam pacem habebis. Consecutum inquam, non ex tuis meritis, iustitiae studio, etc. sed a deo, qui tantum nos diligit in dilecto filio suo, ut pater noster non solum appelletur, sed reuerasit: ut nihil trepidemus ad tantam maiestatem, qui ex misericordia eius sumus filii. Et a domino Iesu Christo domino nostro, sub cuius dominio et imperio totus exercitus inferorum, dei filiis, et Christi seruis praeualere non potest, etc. Atque hic uides Christum non solum dominum dici, ne quis contemnat eum, quia uidet hominem factum: sed etiam dominum nostrum uocat, ut etiam agnoscas eum protectorem,

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

imo et te dominum, et regem in ipso, qui potens sis lupra peccatum, mortem, et infernum etc.

[p.80]

Ne diuersam, etc.

Vel ne aliam sequantur doctrinam, ut uetus habet translatio. Ne aliter doceret, praedicationi euangelicae siue fidei nihil uult addi, quantacumque specie pietatis: id quod
 65 tum quoque nitebantur pseudapostoli. Vnde uir ad Gal. 1. Etiam si angelus e coelis etc. Nimirum praesentiebat fidem Christi, doctrinis humanis abolendam, ut factum cernimus. Idcirco summe notandum, quod hic dicit, aedificationem dei esse perfidem, sentiens reliqua omnia, quae docentur, esse destructionem. Aedificatio est doctrina
 70 salutis: destructio, impia doctrina, et salutis uastatio, ut saepe uides in Paulo. Hanc fidei aedificationem duo hominum genera impediunt, uel etiam destruunt aedificata. Nam alii docent fidere in operibus legis: quia lex a deo data, non potest non esse bona et necessaria. Quibus respondet, quod usum legis bonae ignorent. Fidem oportet doceri, sine qua legis opera, quemadmodum lex exigit, fieri non possunt. eides enim spiritum
 75 impetrat, legis impletores: ubi uero habueris fidem, iam nulla lege teneris, ut nemini quicquam debeas, nisi ut proximum diligas, ad Rhoma. 12. Et hoc praestabis, non solum quia debes, quia lex iubet: sed et quia uis, nimirum sic trahente spiritu uoluntatem tuam. Hoc est quod hic dicit, lex sint. iusto non est posita, sed iniustus, qui uel puniuntur, uel

mg An sontes plectendi |

ANNOT. IOANNIS POMERANI

occiduntur secundum legem: ut non sit opus quaerere, an sub nouo testamento sint sontes
 80 plectendi, quum constet adulteros, fornicarios, homicidas sub nouo testamento non contineri, ad quod pertinent soli iusti per fidem, is est credentes, contra quos non est lex. Deinde cum multa ex lege praecipiant, intentionem legis et capite egregie negligunt, quae est, ut dixi, charitas in proximum, sed non foris simulato opere ostendit: sed, ut hic definitur, ex corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. Vides quod ne eleemosyna
 85 quidem quantuncunque copiosa, prosit sine fide (quicquid enim non est ex fide peccatum est) et charitatis opera quae uidentur, non esse charitatem, nisi ex corde et conscientia, quam fides purificauit, non ficta ueniant. Ii, inquit, deflexerunt ad uaniloquium, uolentes esse legis doctores, sicut et hodie operum praedicatores et doctores, non intelligentes quae loquuntur, nec de quibus adseuerant. Praecepta quidem proponunt, et legem siue
 90 mandata morum: sed unde tibi detur, ut sic uiuas, non docent, Inuenies hodie qui nihil quaerant in sacris literis praeter moralia, quae deinde similia putant ethnicis, Aristotelicis, aut Senecae praescriptis: qui tamen nesciunt, quid Paulus in tota epistola ad Rhoma. uel Gal. disputex aut quid Christus uelit, dum fidem, id est fiduciam in deum ubique praedicat: aut quid sit quod hic Paulus dicit, charitas de puro corde, et conscientia bona,
 95 et fide non

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

ficta. Nam, ut inquit, quod a talibus aberrauerunt, deflexerunt ad uaniloquium, etc. Sed de his hactenus. Alii uero docti ex sacra scriptura, sciunt non fidendum operibus,

[p.81]

sed soli dei misericordiae, et quidem recte: sed curiosi et superstitiosi inania uocabula inueniunt, quae literae sacrae non nouerunt, et scientiam iactant, contra quos in fine epistolae dicit, deuitans pro phanas uocum inanitates. Item fabulas sequuntur, id est, alia extra sacras literas: qualia multa commenti sunt Iudaei, qualia etiam multa nostri habent quasi historiam. Et praeterea genealogias quaerunt numquam finiendas, id est de quibus ex sacris literis non potes esse certus, quas alius sic, alius aliter computat, et quisque sua praefert: quae, inqt, quaestiones et dubium generant, et nullam aedificationem. Item sunt, quorum magnus est numerus, qui magno animi negotio, nihil nisi uanas quaestiones sequuntur ex sacris literis, nusquam non haesitantes, dum etiam nodum inscirpo quaerunt: interim uero quam certissimam uident sanam doctrinam, et apertum Euangelium, id est luce clariores: dei Christique promissiones in utriusque instrumenti pagina relinquunt. Qui in hoc periculo sunt, ut uerendum sit eis, ne dum pugnas sequuntur uerborum, relictis illis, ex quibus aedificari possent, tandem incipiant de ueritate sacrae scripturae dubitare. Et dum umbram sequuntur, ut canis Aesopicus, ueritatem et rem ipsam:

ANNOT. IOANNIS POMERANI

id est, fidem amittant, quorum adhuc peior est causa, si per haec sua lucra sectantes, alii aliis sese praeferre contendunt. de quibus cap. 6. sic dicit: Si qs aliter docet, etc.

Ex corde puro.

Vbi enim est fides non ficta, ibi est et cor purum: sicut Petrus dicit: Fide purificans corda eorum. ibi est et conscientia bona. Qui enim sibi recte conscius est qui deo non ex toto corde fidit? Porro fidem non fictam dixit, id est ueram: contra illam quae hodie uulgo iacta tur, qua adsentiuntur historiae euangelicae: sicut aliis historiis, et illis quae gesta narrantur de Thurca, de Alexandro, de Iulio papa, etc. quae potius opinio est de Christo, et fides historica, uel potius ficta fides quam fides illa iustificans, quamsoli norunt credentes, Hinc fit, ut nostri libentius audiant fabulam narrari quae exempla uocant, quam textum euangelicum: quia quam fidem Euangelio habent, etiam habent illis fabulis non aliam, et fere minorem.

Et gratiam habeo.

Hic locus nobis proponitur a Paulo, ne ob quanlibet etiam uitam, et quaecumque peccata desperemus. modo ueniamus ad Christum, ut Paulus. Hic uide quam sint omnia dei, ut hic nihil praesumas, sicut illi qui stulte putant sese posse ad Christum aditum habere quandocumque uolunt, contra Paulit, dicentem: Non est uolentis,

mg Rhom.9 |

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

neque currentis, sed etc. Primum dicit, qui me potentem, reddidit per Christum: deinde,

[p.82]

qui me fidelem iudicauit. item, misericordiam adeptus: item, exuberavit supra modum gratia etc. item: Christus uenit peccatores saluos. facere, etc. Non nobis domine non
 130 nobis, sed nomini tuo da gloriam. Super misericordia tua et ueritate tua. id quod Paulus hic sic dicit: Regi autem seculorum, etc.

immortali regi.

Ergo regnum eius est in aeternum. Inuisibile ergo regnum eius non est de hoc mundo, sed spirituale. Solisapienti, ergo praeter eum et extra eum omnia sunt stulticiae plena: ut nihil sapientiae uerae sit, ubi ipse non illuminat: et, ut sic dicam, sapientificat. Et
 135 de Christo praedictum erat, Hiere. 23. Et regnabit rex, et sapiens erit. Ex Hebus sanctificator erit.

Iuxta prophetias.

Intelligunt, iuxta ea, quae spiritu prophetiae ante de hoc cognoui, quando te feci episcopum, ut secundum ea agas. Ego aunt et hic, et infra cap.4. intelligo prophetias doctrinas spiritus dei, siue reuelationem scripturae, quam a Paulo uel aliter acceperat
 140 Timotheus: sicut prophetiam accipi diximus in Esaia. Vnde ex graeco hic legi potest iuxta prophetias, quae ad te praecesserunt: id est ut ambules secundum doctrinam quam accepisti, et quam habes, ut eam ipsam defendas contra aliter docentes:

mg Psal.113 | *mg* vide Anno tationes eiusdem in Esaia. |

ANNOT. IOANNIS POMERANI

idquefacias in fide, et bona conscientia, quae duo separari non possunt. Nam, ut inquit, qui conscientiam bonam repulerunt, id est qui audent aliud dicere, aliudquefacere, quam
 145 quod in corde nouerunt, unde aliquid prae caeteris uideantur, unde caeteris superiores per contentionem adpareant: id quod hodie multum uulgare est. Sed Paulus hic uocat blasphemiam. Hi, inquit, qui bonam conscientiam repulerunt, naufragium fecerunt circa fidem: id est, etiam in eo periclitati sunt, quod intus in corde sciuerunt, et tandem perdiderunt.

150 Scilicet, ut supra, ut denuncies quibusdam etc. ut commendes gratiam Christi peccatoribus, sicut ego, absque operibus legis, etc. Vel potes referre ad hoc quodsequitur:ut milites, etc.

Hoc praeceptum

Hymenaeus et Alexander.

Qui scientes, contra ueritatem quam sciuerunt, solent contendere.

Sicut Corinthium, qui duxerat nouercam suam: de quo uide in annotationibus Philippi.
 155 Hanc tamen excommunicationem, sicut et illam, ostendit esse utilem, cum dicit: Vt

discant non blasphemare. Haec non est papistica, quam hodie uidemus excommunicatio, ett,

Tradidi satanae.

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

CAPVT II.

[p.83]

ORatio est cordis desyderium pro re a deo impetranda. Hoc desyderium si uerum est, nunquam cessat, donec a deo quod desyderat, accipit: hoc est quod Christus dicit, Oportet semper orare, et non deficere. Qui non desyderat, nihil orat, ut maxime multiloquio aëra compleat: qui uero desyderat, etiam a uerbis quandoque non abstinebit. Hinc fit, ut generali uocabulo orationem uocemus quamcunque cum deo colloctionem, etiam cum laudamus in psalmis et canti cis spiritualibus: id est, quae fiunt incordibus. Nam ut nunquam cessamus desyderare misericordiam et nobis et proximis: ita quoque semper, ne nostra uideamur quaerere, desyderamus sanctificari nomen patris nostri. In omnibus ad deum fiat uoluntas tua etc. Instruit ergo hic Paulus episcopum, quod moneat suos auditores, nempe hoc, ut in primis orent. Quomodo enim intelligent Euangelium, aut dilectionem consequentur in deum et in proximum, nisi postulauerint a deo spiritum bonum? Vt hac admonitione primum omnium discant omnia ex deo pendere, cum audiunt omnia a deo postulanda. Orent autem pro omnibus hominibus, etiam inimicis: id quod uera postulat charitas. Nec excludant ab oratione reges et principes, licet impios. Primum, ut quam pacem eis postulamus ueniat quoque ad nos, et sub eis uiuamus in pace, quan

mg Oratio quod . |

ANNOT. IOANNIS POMERANI

tum per pietatem ad deum, et honestatem ad proximum liceat. Ne intelligas propter carnis pacem, quod ad homines attinet, cedendum esse pietati et fidei, siue conscientiae. Deinde, quod hoc quoque acceptum est deo, ut pro omnibus oremus sine acceptione personarum, siue sint iudaei siue gentes, siue serui siue principes. Quia sicut ipse solus deus est, et omnium sine acceptione dominus: ita oens homines uult ad agnitionem sui peruenire. Quapropter nos neminem excipere debemus, ne reges quidem impios, cum ipse neminem excipiat. Sic pratur pro Nabuchodonosore, et Balthasaro, Baruch. 1. Item, quia unus est mediator inter deum et hominem, qui se dedit redemptorem pro omnibus. Ergo rursum nos neminem excludere debemus, cum oramus pro salute hominum, etc. scientes hoc ipsum et deo patri, et Christo, quem pater dedit mediatorem, placere.

Deprecationes.

Sic distinguunt, ut deprecari sit orare, ut malum auferatur, obsecrare ut bonum ueniat,

interpellari, conqueri de his quae nos laedunt: gratias agere de beneficiis acceptis: id quod fere rationes uocabulorum postulant.

Omnes uult saluos fieri.

- 30 Cunctos homines uult saluos fieri, siue seruari, et ad agnitionem ueritatis peruenire: ergo iussi sunt apostoli praedicare Euangelium omni creaturae: Sed multi sunt uocati, pauci uero electi Quomodo autem hoc con

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

- uenit cum eo quod Rho. 9. dicit Paulus, Cuius uult miseretur, et quem uult indurat? [p.84]
 Respondeo, quod unus locus in scripturis obscurus, non est omnibus aliis claris obiciendus. Tota scriptura habet impios damnari, pios siue credentes saluari: illos iudicio
 35 dei, hos miseri, cordia. Intelligendum ergo quod dicit, Vult omnes homines saluos fieri etc. De hominibus omnium statuum, id quod hic cohaerentia textus postulat. Orate pro omnibus, etiam pro regibus etc. quia hoc placet deo: qui nullum statum mundi reiicit: quandoquidem et iustos reges fuisse constat: ut Dauidem, Ezechiam, etc. Omnes ergo
 40 hoïes, id est ex omnibus statibus homines, et praeterea non solum Iudaeos, ut ipsi Iudaei putant: sed et gentes per totum orbem. Sic et de Christo dicit: Qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus. Vide, si placet, annotationes. Philippi ad Rho.8.

Vnus mediator.

- Vnde ergo nobis tot mediatores quidam fecerunt In scriptura, et sine uerbo dei? quibus non occurrit, quod Christus orat pro nobis, et intercedit, ut mediator: et solus mediator
 45 inter deum et hominem, quam solus est deus, et homo: id quod nullus aliorum sanctorum esse potest. Orant sancti qui sunt in terris pro se mutuo, et exaudiuntur a deo, sed per Christum mediatorem, sicut ipse promittit: Si quid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciet, etc. De defunctis sanctis,

mg Ioan.16. |

ANNOT. IOANNIS POMERANI

- quod orent pro te, scripturam et uerbum dei non habes. Quando quidem scriptura
 50 Christum tibi commendat pontificem qui ingressus est in coelum, ut illic se offerat uultui patris pro nobis, ut dignissime tractat epistola ad Hebus Qui interpellat pronobis, Rho.8. Quem aduocatum habemus apud patrem, qui est propiciatio pro peccatis nostris, I. Ioan.2. Et propiciatorium nostrum, ad Rho.3. Et thronus gratiae, ad Hebus 4. Et praeterea solum deum inuocandum esse tota scriptura et praecipit, et testatur, nec aliud
 55 exemplum in scripturis habes. Cur ergo ad illa deflectis quae nescis, relicto illo quod certum tibi offertur? In iniuriam certe Christi alios in coelo posuerunt mediatores. Et Paulus aperte dicit, vnus deus vnus mediator.

Vt esset testimonium temporibus suis.

Id est, ut hoc mysterium redemptionis Christi, qua redimuntur omnes homines: id est non solum Iudei, sed etiam gentes, reuelaretur mundo, tempore a deo ordinato: sicut
 60 de hoc mysterio reuelando in epistola ad Ephe. et alibi scribit, et hic infra cap.3. Ad quod mysterium reuelandum dicit Paulus se doctorem missum à deo gentibus. Doctorem inquam in fide, non doctrinis legis, et ueritate, non hypocrisi operum. Veritas est fides, ubi creditur non hominum doctrinis (omnis enim homo mendax) sed soli uerbo dei: qui est ipsa ueritas, etc.

Volo uiros orare.

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

65 Prosequitur quod oeperat de oratione. Vide hic quod Paulus non requirat templum adorationi: sed dicit, In omni loco, id est, ubicunque orauerint, etc. Ne hic struas rursum Paulo calumniam, quod oporteat etiam in aquis, in inuiis etc. orare: quia dicit in omni loco, etc. Potueram et hoc quoque quod supra dixi, Vult omnes homines saluos fieri: sic interpretari, id est, quotquot saluantur, eius uoluntate saluantur, sicut Ioannis I. Illuminans
 70 omnem hominem etc. id est quotquot illuminantur, a deo illuminantur: sicut et hic, Volo uiros orare in omni loco: id est, ubicunque orauerint. Si uidissem ad contextum orationis pertinere, ut uideas uel hoc loco, quod scriptura nihili facit sophisticas cauillationes. Qui credit, credat. Argutiis enim illis, deispiritus non concipitur. Summa ergo (ut hoc rursum ingeram) superioris loci ex contextu orationis petenda est. Orate pro omnium hominum
 75 statu siue conditione. Nam deus nullum statum reiicit, et Christus non solum pro Iudaeis, sed etiam pro gentibus, cuiuscunque conditionis existant, mortuus est. Aduerte, quod uiros uult orare cum pietate, mulieres uero non solum cum pietate, sed et cum uestitu et opere profitentes pietatem, ut etiam ipso aspectu uideantur esse Christianae: et exemplumsint castitatis et uerecundiae, ne auertant uirorum animos, ubi ad orationem
 80 publicam conuenitur. Nam publicam etiam orationem tum habuisse Christianos, ubi conueniebant, testatur

[p.85]

ANNOT. IOANNIS POMERANI

Iocus Pauli 1. Corin. 14. Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet amen super tuam benedictionem. Opera uero bona mulierum non sunt fuperstitiones illae stultarum foeminarum, quarum multas ipsae excogitarunt, multas uero a stultis
 85 confessoribus, quos uocant, et indoctis praedicatoribus didicerunt. Sed sunt illa quae scribuntur infra cap.5. Si filios educauerit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauerit, si adflictis inseruiuerit, si in omni bono opere fuerit adsidua. Et ad Titum 2. Anus similiter et c.1 Petri 3. Similiter et mulieres, etc.

Sustollentes etc.

Habitu orantium indicat, qui nihil est nisi et cor leuetur ad deum: sicut in psalmo
 90 dicitur: Ad te domine leuaui animam meam: id quod hic dicit, Sustollentes puras manus.

Quorum enim manus sanguine plenae sunt, illos non uult exaudire dominus, Esa.1. Purae manus non sunt, nisi cor purumsit, quod sine fide purum esse non potest. Fide enim, inquit Petrus, purificans corda eorum, id quod hic dicit, absque ira et disceptatione. Duo sunt quae impediunt exauditionem. Primum ira, id est quod non dimittis proximo in
 95 te peccanti. Nam hanc conditionem in euangelio semper uides adiectam: Si remiseris fratri, etc. Alterum disceptatio, qua disceptas tecum, et dubitas num sis exaudiendus. Hic quoque nihil recipis, Iacobi. I. Vide Marci II. Credite et accipietis.

mg Bona opera mulierum. | mg Duo sunt quae impediunt exauditionem. |

IN EPI. PAV. AD TIM. I.

[p.86]

Mulier in silentio, etc.

Id est, non loquatur, ubi docendi gratia conuenitur, ubi audiendum est uerbum dei: nam uiris permittitur loqui cum doctore, imo si fuerit assidenti reuelatum, qui prius doce-
 100 bat, taceat, 1. Corin.14. Mulieres uero in ecclesia taceant, ut dicitur ibidem: ne sibi auctoritatem uendicent in uiros contra legem dei, quae dicit: Sub uiri potestate eris. Et praeterea, Adam est creatione prior. Item, Mulier est ruina uiri: salua tamen fiet per liberorum generationem. Quod opus haud dubie bonum, nemo hodie respicit, cum tamen hic mulier habeat uerbum Pauli, imo dei in Paulo, et in hoc obsequitur deo, qui
 105 dicit: In labore paries, etc. Imo hic in dei opere est, qui dicit: Multiplicabo conceptus tuos, et aerumnas tuas, etc. Et additur: Si manserint, etc. Sic enim est in Graeco uerbum plurale, quod in ueteri translatione non inepte legitur in singulari, uitato Hebraismo. Hebraismus enim est, si manserint scilicet mulieres. de quibus supra dixit. Consimiliter et mulieres, etc. Hebraeos subito mutare numerum, et personas, ex prophetis notum
 110 est. Nam qui intelligunt, si permanserint, scilicet filii, non uident quam ineptum hoc sit, quasi mulier non possit salua fieri, nisi et filii saluentur. Igitur si permanserint, inquit, mulieres in fide, et dilectione et sanctificatione, qua quotidie sanctiores fiunt, id est trescunt fide et dilectione, adiuncta castitate, id est morum integritate, quae etiam deceat coram hominibus. Aduer

ANNOT. IOANNIS POMERANI

115 e uero et mulieres prophetare, si habent uerbum, ubi uiri non sunt qui uerbum habeant. I. ad Corin.11. Mulier orans aut prophetans, etc. Iohelis 2.legis, Et prophetabunt filii uestri, et filiae uestrae. Actorum. 21. Erant Philippo quatuor filiae uirgines prophetantes. Et Maria canit Magnificat, etc.

CAPVT III.

DE EPISCOPIS ET DIACONIS.

EPiscopus esse uerbi dei praedicatores ad hoc electos, et diaconos esse sanctorum

- ministros, et pauperum prouisoires admonui in principio epistolae ad Philip. Hi eligeban-
tur in ciuitate a populo, uel ab Episcopo: id est, apostolo aliquo, siue praedicatore, qui
illic populum docuerat: et manere ibi non potuit consentiem te tum et uolente populo.
- 5 Eligebantur autem ex ciuibus probatissimis, quibus erant uxor, filii, familia, domus cura,
et. Sicut nunc consules eliguntur: ut hic uides. Vnde episcopatus et diaconatus officia
erant, non perpetuae dignitates, ut nunc fabulantur de caractere indelebili. Compone
ergo nunc nostrorum dignitates illorum officiis, et uidebis apostolicam institutionem
nostros ignorare. Igitur apostolus dat, si qui sint qui cupiunt praefici, quemadmodum
- 10 hic describit. Bonum enim opus desyderant, non suam gloriam aut commodum: officia
enim sunt, non dignitates. Eadem pene uides ad Titum

mg episcopatus officium, non dignitas est |